

*До спеціалізованої вченої ради Д 35.051.01
Львівського національного університету імені Івана Франка,
79000, м. Львів, вул. Університетська, 1*

ВІДГУК

ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, професора,

ВАСИЛЬЄВОЇ ТЕТЯНИ АНАТОЛІЇВНИ

на дисертаційну роботу

ВОЙТОВИЧ ЛЮДМИЛИ МИРОСЛАВІВНИ

«ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ

СТРАХОВОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ»,

**подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за
спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит**

1. Актуальність обраної теми дослідження

Розвиток національної економіки у значній мірі залежить від ефективного функціонування страхової системи, яка слугує фізичною та економічною основою формування безпеки держави. Тому питання державного регулювання страхової системи з метою забезпечення її розвитку потребують пильної уваги. Держава повинна сприяти збалансованому розвитку страхової системи, формувати стратегічні пріоритети її функціонування, видозмінювати механізм та інструменти такого регулювання, залежно від етапу її розвитку. Окрім цього, актуальність та важливість наукового дослідження в останні роки також зумовлені зміною регулятора страхової системи та моделі державного регулювання. В умовах сьогодення найбільшим викликом для органів державної влади щодо здійснення державного регулювання страхової системи стали військові дії на території нашої країни. Тому формування ефективного механізму державного регулювання розвитку страхової системи є нагальним процесом, який допоможе у повоєнній відбудові України та забезпеченні її сталого розвитку, у тому числі – добробуту населення та національної економіки в цілому.

Отримані автором наукові результати, теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи використано у рамках наукових досліджень Львівського національного університету імені Івана Франка: «Оптимізація регулятивної політики у банківському і страховому бізнесі України» (державний реєстраційний номер 0108U004147); «Управління реструктуризацією фінансових посередників в економіці України» (державний реєстраційний номер 0110U001362), «Управління грошовим господарством фінансових посередників в економіці України» (державний реєстраційний номер 0112U003245), «Управління відтворенням банківського і страхового бізнесу в Україні» (державний реєстраційний номер 0116U001643) та «Фінансовий бізнес України в умовах поглиблення євроінтеграції» (державний реєстраційний номер 0120U101793)

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації, що виносяться на захист, мають достатній ступінь обґрунтованості та достовірності, що підтверджено завершеністю, логічністю і послідовністю наукового дослідження та отриманих результатів. Методологічна основа обґрунтованості результатів дисертації сформована із використанням значної кількості праць вітчизняних та зарубіжних вчених із проблематики державного регулювання розвитку страхової системи.

У дисертаційній роботі Войтович Людмили Мирославівни достатньою мірою науково обґрунтовані теоретико-методичні положення та проведені емпіричні дослідження, побудована модель методологічних досліджень. Вірогідність і повнота отриманих у докторській дисертації висновків засвідчується застосуванням широкого інструментарію теоретико-методичного спрямування, опрацюванням значного обсягу матеріалів статистичної інформації й аналітичних даних.

Для вирішення поставленої у роботі мети використано широкий спектр методів, зокрема: системний, наукової абстракції – з метою з'ясування сутності та державного регулювання страхової системи; теоретичного узагальнення – під час

визначення сутності страхової системи, її ознак та функцій; логічний, історичний – при розгляді еволюційних етапів розвитку елементів страхової системи, сутності механізму державного регулювання розвитку страхової системи та ризик-орієнтованого підходу до державного регулювання страхової системи; аналізу і синтезу – для вивчення цілісності страхової системи, визначення її стадій розвитку у життєвому циклі та виокремлення характерних рис, ознак; індукції та дедукції – у процесі висвітлення особливостей державного регулювання розвитку страхової системи, формування висновків і вироблення рекомендацій щодо розвитку страхової системи; порівняльний – під час оцінювання розвитку страхової системи на різних стадіях життєвого циклу у незалежній Україні, державного регулювання страхової системи у різних країнах; групування – для формування класифікаційних ознак з метою виокремлення видів і функцій страхової системи; чинників впливу на розвиток страхової системи; методів, принципів та інструментів державного регулювання; табличний, графічний – задля відображення розвитку вітчизняної страхової системи на тривимірному графіку, виявлених тенденцій, особливостей і закономірностей державного регулювання страхової системи в Україні; економіко-статистичний – у процесі вивчення стану та особливостей розвитку страхової системи, вивчення напрямів застосування регулятивних інструментів органами державної влади; багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу – вивчаючи вплив екзогенних чинників на розвиток страхової системи України; моделювання – при інтегральному оцінюванні розвитку вітчизняної страхової системи; методи лінійного тренду – з метою прогнозування розвитку страхової системи.

Дисертація за обсягом є довершеною працею із чіткою логічною структурою, розкриває усі поставлені здобувачем завдання, мету, об'єкт і предмет та представлена комплексом теоретичних положень, науково-методичних підходів та практичних рекомендацій щодо удосконалення державного регулювання розвитку страхової системи в Україні. Обґрунтованість і достовірність одержаних дисертантом результатів дисертаційної роботи підтверджується їх апробацією на двадцяти шести науково-практичних

конференціях, а також довідками про використання розроблених автором рекомендацій та висновків у роботі низки органів державної влади, страхових компаній та закладів вищої освіти.

Таким чином, зазначене вище дає підстави вважати результати, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації обґрунтованими у теоретико-методичному та прикладному аспектах на високому рівні.

3. Новизна основних наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення, отримані автором, визначають найголовніші теоретико-методичні положення, прикладні висновки та рекомендації, які характеризуються науковою новизною, сформульовані Войтович Л. М. самостійно та відображають її внесок у розв'язання дослідженої проблематики щодо державного регулювання розвитку страхової системи в Україні.

Варто відмітити конкретний особистий внесок автора у розвиток теорії та практики державного регулювання страхової системи в Україні за рахунок розроблених науково-теоретичних підходів щодо висвітлення сутності державного регулювання розвитку страхової системи, яке подається вперше у вітчизняній науці у сфері страхування, і під яким автор пропонує розуміти застосування державою комплексу заходів цілеспрямованого систематичного впливу на страхову систему, які забезпечують ефективне її функціонування з метою досягнення збалансованого розвитку (с. 104).

Дисертантом сформульовано авторський науковий підхід до визначення поняття «розвитку страхової системи», яке подане, як динамічні зміни якісного та кількісного характеру, котрі мають певний вектор напрямку і проявляються під впливом внутрішніх чинників системи та чинників зовнішнього середовища (с. 141-142). Також проведене дослідження дало змогу Войтович Людмилі виокремити окремі стадії у життєвому циклі розвитку (зародження, зростання, зрілості, занепаду, відродження) та обґрунтувати теорію, згідно якої кожна соціально-економічна система розвивається не випадково, а поступово із певними

закономірними ознаками при проходженні нею визначених етапів, зміна яких носить циклічний характер.

Заслуговує на увагу сформована Концепція державного регулювання розвитку страхової системи в Україні, яка містить комплекс заходів цілеспрямованого систематичного впливу на страхову систему із диференційованим підходом до державного регулювання на кожній стадії її розвитку, чинники розвитку страхової системи, напрями реалізації та очікувані результати, які ґрунтуються на меті, завданнях, принципах, методах та інструментах державного регулювання, які сприятимуть ефективному функціонуванню, інформаційній відкритості та інтеграції вітчизняної страхової системи у світову (с. 428-436).

Вагомим результатом роботи є проведений аналіз політичних, економічних, технологічних, соціальних та правових чинників на основі застосування інструментарію PESTL-аналізу, який здійснено за допомогою критеріальної оцінки, консенсус-прогнозу експертів і застосовано у визначенні інтегрального індексу розвитку страхової системи (с. 264-265). Автором оцінено ефективність функціонування та визначено рівень розвитку страхової системи, виокремлено стимулятори і дестимулятори, проаналізовано групи чинників, які мають найбільший і найменший вплив на розвиток страхової системи.

Позитивної оцінки заслуговує удосконалена структура страхової системи із використанням структурно-функціонального підходу, де автором виділено та обґрунтовано елементи і функції страхової системи (захисна, превентивна, стимулювальна, соціальна), виокремлено специфічні класифікаційні ознаки для страхових систем, такі, як: територія дії, спосіб керування, ступінь зв'язку із зовнішнім середовищем, ступінь еволюції в часі, ступінь складності системи, ієрархія побудови, етапи розвитку системи, спосіб організації систем, тип економічних відносин (с. 83-86).

Також, хочу звернути увагу, що чимало вагомих результатів наукових досліджень автора отримали подальший розвиток, зокрема:

- науково-прикладні підходи до обґрунтування пріоритетів розвитку

страхової системи в частині імплементації інструментів інноваційно-інвестиційного потенціалу (цифрових платформ, штучного інтелекту, інтернет і блокчейн-технологій), що дасть змогу використовувати інноваційні технології у процесі надання страхових послуг суб'єктами страхової системи, сприятиме діджиталізації і новому вектору розвитку страхової системи;

– методичні підходи до комплексного оцінювання ефективності державного регулювання страхової системи з позиції результативності (здатність отримати результат у бажаному обсязі та якості), продуктивності (віддача на одиницю витрат) та дієвості (здатність отримати результат від певних дій, які можуть бути виміряні за допомогою кількісних та якісних показників); критеріїв ефективності (політико-економічні, макроекономічні, соціокультурні); індикаторів кореляційно-регресійного аналізу (обсяг ВВП на одну особу, середньорічний дохід на одну особу, рівень інфляції, рівень безробіття, обсяг страхових премій на одну особу), що сприятиме чіткому розумінню сутності механізму державного регулювання розвитку страхової системи;

– стратегічні напрями розвитку вітчизняної страхової системи (використання інноваційних каналів збуту страхових продуктів, які побудовані на телематиці та штучному інтелекті, застосування блокчейн-технологій, мікрострахування) на основі запропонованої Концепції державного регулювання розвитку страхової системи із можливістю адаптування досвіду європейських країн, у яких успішно працює мегарегулятор, до національних особливостей діяльності суб'єктів страхової системи, що дасть можливість розробити актуальні програми підтримки їх функціонування та розвитку страхової системи в цілому.

Окрім цього, у дисертаційній роботі подано висновки та рекомендації, які логічно, повно та коректно сформульовані, мають теоретико-методологічне та прикладне значення і відповідають вимогам до написання дисертацій, що подаються на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

4. Практичне значення отриманих результатів

Отримані наукові висновки дисертаційної роботи доведено до рівня практичних рекомендацій і методичних напрацювань і є підґрунтям для впровадження у практичну діяльність.

Зокрема, результати дисертаційної роботи використовуються у практичній діяльності РЦ Тернопільської філії АТ “СГ “ТАС” (довідка № 185-04 від 11.12.2019 р.); Головного Управління ДПСУ (довідка № 46500/10/13-01-07-16 від 26 листопада 2020 р.); Департаменту економічної політики Львівської обласної державної адміністрації (довідка № 1-52/455 від 10 листопада 2020 р.); СК “ПЗУ” (довідка № 423 від 10 вересня 2021 р.); СК “УНІКА” (довідка № 135 від 19 листопада 2021 р.); Академії фінансового моніторингу Державної служби фінансового моніторингу України (довідка № 1003 від 25.11.2021 р.); Ради НБУ (довідка № В/10-0006/34916 від 16.05.2022 р.); СК “ПЗУ” (м. Краків, Польща, довідка № 14/60 від 21.02.2022 р.). Хмельницької філії ПрАТ “СК “Провідна” (довідка № 107 від 07 лютого 2022 р.).

Окремі результати дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Львівського державного університету внутрішніх справ під час викладання навчальних дисциплін: “Економічна безпека держави”, “Міжнародна економіка”, “Управління економічними ризиками”, “Теорія безпеки соціальних систем” (довідка № 46 від 9 грудня 2020 р.) та Львівського національного університету імені Івана Франка під час викладання навчальних дисциплін: “Страховання”, “Страхова система”, “Ринок фінансових послуг”, “Міжнародний страховий бізнес”, “Стратегічне управління фінансами, банківською справою та страхуванням”, “Державне регулювання економіки” (довідка № 1245-Н від 01 червня 2022 р.).

5. Повнота висвітлення основних наукових результатів дослідження в опублікованих працях

Основні положення дисертації опубліковано у 58 наукових працях. Зокрема, у одноосібній та трьох колективних монографіях, сімнадцяти статтях наукових

фахових видань України, восьми статтях періодичних наукових виданнях інших держав (з них три статті – у Scopus), а також двадцяти шести працях апробаційного характеру.

Структура, зміст та обсяг опублікованих наукових праць свідчать про повноту викладеного матеріалу, висвітлення основних результатів наукового дослідження, які були апробовані й отримали позитивну оцінку на проведених міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Кількість опублікованих наукових праць за темою дисертації та повнота відображення положень роботи у таких працях відповідають чинним вимогам. Перелік опублікованих праць за темою дисертації відображає зміст роботи відповідно до вимог.

6. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Ознайомлення із змістом дисертації і науковими працями, у яких висвітлені основні наукові результати Войтович Л. М. дає підстави зазначити, що автор дотримується принципів, норм академічної доброчесності, відсутні прояви плагіату, самоплагіату, фальсифікації, фабрикації тощо. У дисертаційній роботі присутні посилання на джерела інформації щодо використаних тверджень, розробок, статистичних даних. Загалом, прояви академічної недоброчесності у дисертації відсутні, посилання на джерела використаної інформації виконано із дотриманням норм законодавства про авторське право.

7. Ідентичність тексту анотації та основних положень дисертації

Аналіз тексту анотації та дисертаційної роботи Войтович Л. М. підтверджує їхню відповідність змісту роботи. Анотація є довершеним документом і не містить інформації, яка б не була присутня у тексті роботи. Дисертація та анотація є оформленими відповідно до вимог, встановлених Міністерством освіти і науки України.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Відзначаючи високий рівень теоретичного обґрунтування та беззаперечні здобутки Людмили Войтович у науковому і практичному значеннях, змістовність і логіку викладення матеріалів дослідження, важливо звернути увагу на окремі дискусійні положення.

1. Дещо суперечливим є визначення автором сутності поняття «державне регулювання страхової системи» (с. 102), у якому пояснюється ця дефініція, як комплекс заходів відповідних органів державної влади з метою досягнення визначених цільових орієнтирів розвитку страхової системи, проте не вказано і не зрозуміло, які цілі переслідує страхова система у своєму розвитку, чи їх має встановлювати держава.

2. У підрозділі 4.1 значну увагу приділено вітчизняним інституціям державного регулювання розвитку страхової системи та діяльності міжнародних установ, які здійснюють регулювання страхових організацій (с. 294-296). Погоджуюсь із думкою автора, що наддержавне регулювання має значний вплив на вітчизняну страхову систему, але відзначимо, що здобувачем цей вплив розкрито не у повній мірі. Зокрема, характеризуючи діяльність та основні функції міжнародних інституцій потрібно було більше уваги зосередити на позитивних чи негативних змінах у страховій системі України внаслідок такого наддержавного регулювання. Це лише б посилювало дисертаційну роботу.

3. Для глибшого розуміння проведеного теоретичного аналізу у дисертаційній роботі доцільно було б виділити форми державного регулювання страхової системи, оскільки вивчаючи погляди вчених на досліджувану проблематику державного регулювання, автором не розглянуто видів державного регулювання, і, відповідно, не подано їх у механізм державного регулювання (с. 107). Це дало б можливість глибше розглянути роль держави у регулюванні страхової системи.

4. У роботі розкрито підходи до розуміння сутності «розвитку» із погляду різних наук (філософії, психології, біології та економіки). Дисертант їх детально описує та характеризує і подає власне бачення розуміння розвитку страхової

системи, як динамічні зміни якісного та кількісного характеру, котрі мають певний вектор напряму і проявляються під впливом внутрішніх чинників у структурі системи та чинників зовнішнього середовища (с. 137-142). Водночас, не зрозуміло якого саме підходу до розуміння «розвитку страхової системи» дотримується автор дисертації.

5. При проведенні PESTL-аналізу для оцінки розвитку страхової системи здобувач обрала такий різновид PEST-аналізу, який не враховує екологічні чинники впливу, а лише такі окремі групи, зокрема: політичні, економічні, соціальні, технологічні та правові, що містять у собі певний набір показників (с. 264-265). Вважаю, що включення під час проведення аналізу екологічних чинників впливу на розвиток страхової системи дало б можливість глибше дослідити наукову проблему, тому що у сучасному ринковому середовищі рідко зустрічається суб'єкт господарювання, який би не відчув змін у екологічній сфері.

6. Серед інструментів державного регулювання дисертант виділяє примуси та заборони (с. 311). Автором не зазначено і не деталізовано, які це заходи мають бути, щоб вони здійснювали позитивний вплив на розвиток страхової системи в Україні. Також, вказуючи на потребі встановлення відповідальності за виявлені порушення основними елементами страхової системи – страховими компаніями, варто було б наголосити на обсягах та мірі відповідальності, чи розробити шкалу розмірів санкцій, які б застосовувалися до страхових компаній у разі порушення встановлених вимог.

Висловлені зауваження і дискусійні моменти не мають за мету применшити позитивну оцінку виконаної дисертаційної роботи, а наведені для врахування їх у майбутніх наукових дослідженнях автора.

7. Загальні висновки про відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам

Оцінюючи наукові дослідження Войтович Л. М., варто зазначити, що тема є досить актуальною, поставлені у дисертації мета і завдання досягнуті, анотація та опубліковані автором наукові праці у повній мірі відповідають змісту

проведеного наукового дослідження. Порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота «Державне регулювання розвитку страхової системи в Україні» є завершеною, самостійною науковою працею, а представлені результати характеризуються науковою новизною, теоретичною значущістю та практичним значенням.

Таким чином, на підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що дисертаційна робота «Державне регулювання розвитку страхової системи в Україні» відповідає пп. 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 р. № 1197, а її автор Войтович Людмила Мирославівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
директор навчально-наукового
інституту бізнесу, економіки та
менеджменту Сумського державного
університету Міністерства освіти
і науки України

Тетяна ВАСИЛЬЄВА

Підпис Т. Васильєвої затверджую:

Ученый секретар *Васильєва* *Анатолій Рубан*
Врачу *Велич* *Васильєва* *у спеціалізації*
15.08.2023
Велич *Секретар* *Велич*